

İSTANBUL'DA ALKOLLÜ İÇKİ KULLANIM SIKLIĞI*

Kültegin Ögel¹, Defne Tamar¹, Erol Özmen², Tamer Aker¹, Afşin Sağduyu³, Cumhuriyet Boratav⁴, Olcay Liman⁵

¹Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, ²Celal Bayar Üniversitesi, ³Başkent Üniversitesi, ⁴Kırıkkale Üniversitesi, ⁵PAREM

*Bu araştırma Psikiyatrik Araştırmalar Ve Eğitim Merkezi (PAREM) tarafından yapılmıştır.

İSTANBUL'DA ALKOL KULLANIM YAYGINLIĞI

Amaç: Alkol kullanımı ve yaygınlığına ilişkin araştırmalar bugüne kadar çoğunlukla okul gençliğine yönelik olarak yapılmıştır. Genel toplum taramaları ise sık değildir. Bu çalışmada amaç, İstanbul örnekleminde alkol kullanım sıklığını ve buna eşlik eden sosyodemografik özellikleri araştırmaktır.

Yöntem: Araştırma, İstanbul'un 24 ayrı ilçesinde yaşayan 707 yetişkin ile evlerinde yüzyüze görüşme yoluyla, 2000 yılının haziran ayında gerçekteşirilmifitir.

Bulgular: Ankete yanıt verenlerin %54.7'si yaşam boyu en az bir kez alkol kullandığını belirtmiştir. Bu oran erkeklerde %73.4 iken kadınlarda %35'tir. Son bir yıl içinde haftada en az bir kez alkol kullanımı erkekler arasında %17.9, kadınlar arasında ise %2.3 bulunmuştur. Son bir ay içinse bu oran erkeklerde %18.4, kadınlarda %2.3 olarak saptanmıştır. Yaşam boyu en az bir kez alkol kullanımı erkeklerde kadınlara göre beş kat fazla iken, bu oran haftada en az bir kez kullanımda 9 kat fazladır. Son bir ay içinde hergün alkol kullanımına en sık 36-45 yaş grubunda rastlanmıştır. Eğitim düzeyleri arasında bir fark bulunmamıştır. Sarhoş olma oranları da erkeklerde kadınlara göre üç kat fazla bulunmuştur. Son bir ay içinde haftada iki ya da daha sık alkol kullananlar arasında alkol yoksunluk bulgularının varlığına %8.9 oranında rastlanmıştır.

Sonuç: Alkol kullanım oranları daha önce yapılan hane çalışmaları ile benzerlik göstermektedir. Ancak bizim çalışmamızda kadınlar arasında alkol kullanımının daha yaygın olduğu görölmektedir. Öte yandan kadınlar arasında yaşam boyu alkol kullanma oranı artarken, sık alkol kullanımı aynı oranda artmamakta, bu oran erkekler arasında belirgin olarak daha yüksek bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Alkol kullanımı, yaygınlık, epidemiyoloji

PREVALENCE OF ALCOHOL USE IN İSTANBUL

Objective: Most of the researches aiming prevalence of tobacco use is done among school children. In this research our objective is to determine prevalence tobacco use and accompanying socio-demographic characteristics among general population in İstanbul sample.

Method: The research was conducted at June 2000 among 707 adults who live in 24 different districts of İstanbul. Each subject was interviewed face to face at their homes.

Findings: %54.7 of the subjects said they have drunk alcohol at least once in their life. The prevalence of alcohol use was %73.4 among males while it was %35 among females. The prevalence of drinking at least once every week in the last year was %17.9 among males and %2.3 among females. Alcohol use at least once every week in the last month was %18.4 among men and %2.3 among women. The ratio of drinking alcohol at least once in life was five times higher in men compared to women. It was nine times greater for consuming at least once every week. Subjects who were in the 36-45 age group were the ones who had the highest ratio of consuming alcohol everyday in the last month. No differences were found regarding educational background. Prevalence of being drunk ratio was three times higher in males than females. Among the subjects who claimed they were drinking alcohol twice or more in the last month, alcohol withdrawal symptoms were %8.9.

Outcome: Alcohol prevalence rates have shown similarities with prior researches. On the other hand our findings indicate that alcohol consumption is more general among women than before. Life time prevalence of alcohol use and using alcoholic drinks frequently is increasing among females while the ratio is considerably higher among males.

Key Words: Alcohol use, prevalence, epidemiology, addiction.

Giriş

Alkol kullanımı ve yaygınlığına ilişkin olarak bugüne kadar çoğunlukla okul gençliğine yönelik olarak yapılan anket tarzındaki araştırmalardan söz edebiliriz. Bu araştırmaların ilk örneklerinden birisi 1985 yılında Trakya üniversitesinde okuyan öğrenciler arasında yapılmış ve her akşam alkol kullandığını belirtenlerin oranı %2.4 olarak bulunmuştur (Göktepe ve ark., 1985). Lise öğrencilerinde alkolle tanışma oranını araştıran bir çalışmada bu oran İstanbul'da %34.6, Burdur'da %7.6 olarak bulunmuştur. Alkollü içkileri sürekli kullandıklarını belirtenlerin oranı İstanbul'da %4.9'dur (Tümerdem ve ark, 1986). 1991 yılında 1500 lise öğrencisi ile yapılan bir anket çalışmasında alkol kullanımı %27.6, bulunmuştur. Haftada birden fazla alkol kullananların oranı %4.4'tür. Bu anket İstanbul'da dört okulla sınırlı olarak yürütülmüştür (Özer, 1991). ESPAD (Avrupa Alkol Madde Okul Projesi) isimli İstanbul'da 15 ayrı okulda 2800 öğrenci ile yürütülen çalışmada öğrencilerin %56.2'sinin yaşamları boyunca en az bir kez alkollü içecek aldığı, son bir ay içinde ise %23.5'inin alkol kullandığı saptanmıştır (Yazman, 1995). Yine İstanbul'da yürütülen bir başka çalışma 62 okulda 6800 öğrenci ile yapılmıştır. Son bir ay içinde alkol kullananlar %34.2, son bir ay içinde en az iki kez alkol alanların oranı %7.9, yaşam boyu en az bir kez sarhoş olanların oranı %30.4 olarak saptanmıştır (Ögel ve ark, 1996). Öğrencilerin %6'sı alkolü bırakmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Erzurum'da üniversite öğrencileri arasında yapılan araştırmada alkol kötüye kullanım ve bağımlılığının yaşam boyu oranı %3.1'dir (Kırpınar, 1996). Antalya kent merkezi lise son sınıf öğrencileri kapsayan bir ankette alkol kullanımı %5.4 olarak bulunmuştur (Karakılınç, 1996). Muğla'da lise 1,2 ve 3. sınıflarda yapılan anket çalışmasında ise 2900 öğrenci değerlendirmeye alınmıştır. Alkol kullanımı %3.1, diğer maddeleri kullananların oranı ise %0.3 olarak bulunmuştur (MUGEV, 1997). Yine İstanbul'da Bakırköy ilçesinin 3 lisesinde uygulanan bir anket çalışmasında öğrencilerin %19.5'inin alkol kullandıkları görülmüştür (Akın, 1997).

Hane halkı örneklemini kullanan araştırmaların sayısı ise fazla değildir. Bunlardan biri Ankara'da Abidinpaşa bölgesinde yürütülen bir araştırmadır ve örneklemin %85.9'nun hiç içmediği, %13.2'sinin düzenli olarak alkol kullandığı, alkol bağımlılığının sıklığının %0.9, erkekler için bağımlılık sıklığının %1.9 olduğu saptanmıştır (Arıkan, 1996). İstanbul'da 1550 kişi arasında yapılan araştırmada alkol kullanmayanlar %66.5, halen düzenli alkol kullandığını belirtenlerin oranı ise %3.2 saptanmıştır (Türkcan, 1997). Aynı çalışmada erkeklerde alkol kullanım oranı %52.7, kadınlarda ise %18.9 bulunmuş, en yüksek kullanım

oranının 2024 yaş grubunda (%44.3) olduğu bildirilmiştir. Türkiye ruh sağlığı profili isimli araştırma tüm ülke örnekleme üstünde yürütülmüş, bu çalışmada alkol bağımlılığı oranı %0.8 olarak bulunmuştur (Kılıç, 1998).

Bu araştırmada amaç, İstanbul örnekleminde alkol kullanım sıklığını ve buna eşlik eden sosyodemografik özellikleri saptamaktır.

Yöntem

Araştırma, İstanbul'un 24 ilçesinde, 707 denek üzerinde, 2000 yılının Haziran ayında gerçekleştirilmiştir. Çatalca, Şile gibi 8 çevre ilçenin İstanbul örneklemini tam olarak yansıtmayacağı düşünülerek bu ilçeler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bu ilçelerde bulunan tüm sokaklar kaydedilerek rastgele örnekleme yöntemi ile seçim yapılmış ve yine her sokaktan aynı yöntemle seçilen hanelere gidilmiştir. Bulunmayan hanenin, okul, dükkan gibi yerlerin yerine bir sonraki haneye geçilmiştir. Hanede bulunan ve 15 yaşını doldurmuş kişiler arasından çalışmaya katılmayı kabul eden ve soruları yanıtlayabilecek zihinsel yeterlilikte olan kişiler araştırmaya alınmıştır. Denekler hanede bulunanlar arasından yine rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmiş, erkek ve kadın oranları arasındaki eşitliği gözetebilmek amacıyla hafta sonu ve akşamları da hane ziyaretleri yapılmıştır. Deneklerle yüz yüze görüşmeler yapılmış, görüşmelerin %10'na denetmenler ve araştırmacılar da eşlik ederek gerekli geri bildirimlerde bulunmuşlardır.

Anketörler çalışma öncesi araştırmacılar tarafından eğitilmiş ve yaptıkları pilot uygulamalar denetmenler tarafından gözden geçirilmiştir. Pilot uygulamalar araştırma kapsamında değerlendirilmemiştir. Belli bir görüş birliğinin sağlanabilmesi için anketörlerin sayısı 8'le sınırlı tutulmuş, araştırma herhangi bir yanlılığa izin vermemek için çok kısa ve ana hatlarıyla anlatılmıştır.

Bulgular

Ankete yanıt verenlerin %54.7'si yaşam boyu en az bir kez alkol kullandığını belirtmiştir. Erkeklerin %73.4'ü yaşamlarında en az bir kez alkol kullandığını bildirirken bu oran kadınlar için %35'dir (odds oranı = 5.1 / GA = 3.7-7.0).

Son bir yıl içinde haftada en az bir kez alkol kullandığını belirtenler %10.3, bu oran son bir ay için %10.6'dır (Tablo 1). Erkekler arasında son bir yıl içinde haftada en az bir kez alkol kullanımı %17.9, kadınlar için %2.3 bulunmuştur. Bu oranın son bir ay için erkek ve kadınlara göre dağılımı ise sırasıyla %18.4 ve %2.3'dür.

Son bir ay içinde en az bir kez alkol kullananların oranı %17.4'dür. Yine son bir ay içinde en az bir kez arka arkaya 5 standart içki içenlerin %8.2, üç ya da daha sık arka arkaya 5 standart içki içenler ise %4.5 bulunmuştur.

Yaşam boyu en az bir kez alkol kullanımının erkeklerde kadınlardan beş kat, son bir yıl içinde hergün alkol kullanımının ise 13 kat daha fazla olduğu saptanmıştır. Öğrenim düzeyi ile alkol kullanımı arasında belirgin bir ilişki bulunamamıştır (Tablo 2).

Yaşam boyu en az bir kez alkol kullanımı tüm yaş grupları arasında %50'den fazla iken, son bir yıl içinde hergün kullanım 18-25 yaş grubunda %1.6, 36-45 yaş grubunda %4.3'dür. Son bir ay içinde hergün kullanım ise 18-25 yaş grubunda %2.2, 36-45 yaş grubunda %5.5'dir (Tablo 3)

Yaşamı boyunca en az bir kez sarhoş olma oranı %30.4'dür. Bu oran erkeklerde %42.9, kadınlarda %17.2'dir (odds oranı = 3.6/ GA = 2.5-5.1). Yaşamı boyunca 1-2 kez sarhoş olma %15.0, üç kez ya da daha sık sarhoş olma %15.4 olarak bulunmuştur. Alkol bağımlılığını öngörmek için sorulan "Alkol kullanmadığınız zamanlar terleme, titreme, sinirlilik, uykusuzluk, çarpıntı, sıkıntı gibi belirtilerden herhangi birisi oluyor mu?" şeklindeki soruya sadece 7 kişi (%1.0) "evet" yanıtını vermiştir. Son bir ay içinde haftada iki ya da daha sık alkol kullananlar arasında bu soruya "evet" yanıtı verenler %8.9 oranında bulunmuştur.

Tartışma

Alkolü hiç kullanmayanların oranı diğer hane halkı araştırmaları ile benzer sıklıkta bulunmuştur. Hiç alkol kullanmayanların sıklığı diğer araştırmalarla birlikte ele alındığında %60 ile %80 arasında değişmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde ise alkol içmeyenlerin sıklığı kadınlar için %13, erkekler için %28'dir (Williams ve DeBakey, 1992). Bu bulgu ülkemizde alkol kullanım sıklığının düşük olduğunu göstermektedir.

Araştırmamızda alkol kullanan kadınların oranı diğer çalışmalara göre daha yüksek oranda bulunmuştur. Araştırmanın sadece İstanbul'da düzenlenmesi ve yıllar içinde kentleşmenin artarak kadınların alkol kullanımının da kabul edilir hale gelmesinin bu farklılıkta birer etken olabileceğini düşünüyöruz. Öte yandan alkol kullanım sıklığı arttıkça erkek ve kadınlar arasındaki fark giderek artmaktadır. Bir başka deyişle kadınlar arasında yaşam boyu alkol kullanma sıklığı artmakla birlikte, alkolü sık kullanma oranı erkeklerle kıyaslandığında daha düşüktür.

Hergün kullanımın 36-45 yaş grubunda daha yüksek oranda olduğu gözlenmiştir. Öğrenim düzeyi ile alkol kullanımı arasında belirgin bir ilişki gösterilememiş olması diğer araştırmalarla da uyumludur.

Araştırmanın amacı alkol kullanım sıklığını saptamak olduğu için, alkol bağımlılığı tanısı koymaya yönelik sorular bu araştırmada bulunmamaktadır. Alkol bağımlılığının önemli kriterlerinden birisi olan yoksunluk belirtisi ise bu araştırmada sorgulanmıştır. Yoksunluk belirtisinin %1 civarında bulunması, daha önce yürütölen çalışmalarda saptanan alkol bağımlılığı oranlarıyla benzerdir (Arıkan, 1996; Kılıç, 1998). Alkol bağımlılığı oranları yine Amerika Birleşik Devletlerindeki %13.2 oranı ile kıyaslandığında oldukça düşüktür (US Department of Health and Human Services, 1993).

Alkol kötüye kullanımı ve bağımlılığının yapılandırılmış görüşme ölçekleri ile araştırıldığı, farklı illerin değerlendirildiğı ve yıllar içinde yinelenen çalışmalara gereksinim olduğunu inancındayız.

KAYNAKLAR:

- Akın M. (1997) Lise öğrencilerinin madde kullanımının zararlarına ilişkin sağlık eğitim gereksinimleri. 33. Ulusal Psikiyatri Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı. Antalya. 381
- Arıkan Z, Coşar B, Işık E. (1996) Yarı kentsel bir bölgede alkolizm prevelansı. Kriz dergisi. 4:2:93-100
- Göktepe E, Şenveli B, Kargı N. (1985) Trakya üniversitesi öğrencileri arasında bir araştırma. 21. Ulusal Psikiyatri Kongresi, Mersin, s:95-97
- Karakılınç H. (1996) Antalya kent merkezindeki liselerin son sınıflarında okuyan öğrencilerin psikoaktif madde kullanım durumu. Yayınlanmamış araştırma
- Kılıç C. (1998) Türkiye ruh sağlığı profili. Eksen Tanıtım Ltd., Ankara, s:77-93
- Kırpınar İ, Özer H, Çoşkun İ. (1997) Erzurum'daki üniversite öğrencilerinde CIDI/DSM III R ruhsal bozukların yaşam boyu ve 12 aylık yaygınlığı. 3Pdergisi, 5:4:253-265
- MUGEV (Muğla Uyuşturucu Gözlemevi raporu). (1997) Lise öğrencilerinde sigara, alkol ve uyuşturucu maddelerle ilgili bilgi, tutum ve davranışların belirlenmesi anketi (Yayınlanmamış Rapor). Muğla
- Ögel K, Tamar D. (1996) Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık Okul Eğitim Paketi, Öğrenci Anketi bulguları, AMATEM / Özel Okullar Derneği (yayınlanmamış rapor).
- Özer Ö A. (1991) Ortaöğrenim öğrencilerinin psikoaktif madde kullanımına yaklaşımı ve demografik özellikler. Uzmanlık tezi, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul, s: 18-34
- Tümerdem Y, Ayhan B, Özsüt H. (1986) Orta ve yüksek öğrenim gençleri ve alkol kullanımı. 22. Ulusal Psikiyatri Kongresi. Bilimsel çalışmalar, 22-27
- Türkcan A, Akvardar Y, Aytaçlar S. (1997) İstanbul'da alkol kullanım yaygınlığı. 33. Ulusal psikiyatri kongresi özet kitabı. Antalya, s:14
- US department of health and human services. (1993) 8th special report to the congress on alcohol and health. Epidemiology of alcohol use disorders. S:39
- Williams GD, Debakey SF. (1992) Changes in levels of alcohol consumption: Br J Addict 87(4):643-648

Yazman Ü. (1995) Lise gençliğinin psikoaktif maddelere bakışı ve kullanım oranlarının Türkiye- İstanbul örneği ile incelenmesi. Uzmanlık tezi, İstanbul, s. 16

Tablo 1: Son bir yılda ve son bir ayda alkol kullanım sıklığı

	Son bir yılda alkol kullanım sıklığı		Son bir ayda alkol kullanım sıklığı	
	N	%	N	%
Hiç	525	74.7	584	82.6
İki haftada bir	42	5.9	30	4.4
Haftada bir	28	4.0	31	4.2
Haftada iki kez	7	1.0	11	1.6
Haftada ikiden fazla	23	3.3	15	2.1
Hergün	15	2.1	19	2.7

Tablo 2: Cinsiyet ve eğitim düzeylerine göre alkol kullanım sıklığının karşılaştırılması

	Erkek/ Kadın odds oranı	Güven aralığı (GA)	Düşük eğitim düzeyi / yüksek eğitim düzeyi odds oranı*	Güven aralığı (GA)
Yaşam boyu en az bir kez kullanım	5.1	3.7-7.0	0.4	0.3-0.6
Son bir yıl içinde haftada en az bir kez kullanım	9.1	4.2-19.2	0.4	0.2-0.6
Son bir ay içinde haftada en az bir kez kullanım	9.4	4.4-19.9	0.5	0.3-0.8
Son bir yıl içinde hergün kullanım	13.6	1.7-104.6	1.0	0.3-3.1
Son bir ay içinde hergün kullanım	17.7	2.3-134.0	1.1	0.4-3.1

* İlk ve ortaokul mezunları ya da daha az eğitilmiş olanlar düşük, lise ve üniversite mezunu olanlar yüksek eğitilmiş olarak kabul edilmiştir.

Tablo 3: Yaş gruplarına göre alkol kullanım sıklığı

	18-25		26-35		Yaş 36-45		46-55		55+	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Yaşam boyu en az bir kez kullanım	98	53.6	132	51.6	85	58.6	45	59.2	27	57.4
Son bir yıl içinde haftada en az bir kez kullanım	20	10.9	24	9.4	16	11.0	8	10.5	5	10.6
Son bir ay içinde haftada en az bir kez kullanım	18	9.8	24	9.4	17	11.7	11	14.5	5	10.6
Son bir yıl içinde hergün kullanım	3	1.6	2	0.8	7	4.8	1	1.3	2	4.3
Son bir ay içinde hergün kullanım	4	2.2	3	1.2	8	5.5	2	2.6	2	4.3